

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ ПРОТЯГОМ СТОЛІТТЯ (на прикладі с. Івча Літинського району на Вінниччині)

Валентина Борисенко

УДК 392.5(477.44-22)“19/20”

У статті зроблено спробу простежити динаміку змін у побутуванні весільного обряду на прикладі с. Івча Літинського району на Вінниччині протягом майже сторічного відтинку часу. У 1922 році талановитим студентом Вінницького інституту народної освіти Костем Брезкуном було здійснено фаховий і досить повний запис весілля цього села. Тут бачимо ще досить традиційну структуру обряду, яка, безумовно, в лихоліття війн та голодомору швидко змінювалася. Наступні фрагментарні записи 1972 року та повний запис 2013 року дають змогу проаналізувати трансформацію обряду, простежити зміни та зрозуміти причини нівеляції традиційної культури.

Ключові слова: весілля, обрядова поезія, звичаї, обряд, Поділля, традиція, трансформація.

The article attempts to trace the evolutionary changes in wedding rituals over the course of almost one century by focusing on the specific village of Ivcha in Lityn District of Vinnytsia Region. In 1922, Kost Brezkun, a talented student of the Vinnytsia Institute of People's Education, produced an expert and rather complete study on weddings in this village. The traditional approach to wedding rituals — still evident at that time — undoubtedly changed quickly due to the ravages of famine and war. The subsequent fragmentary studies in 1972, followed by a complete study in 2013, provided the opportunity not only to analyze the transformation of wedding rituals but also to trace the changes and understand the reasons for the disappearance of traditional cultural customs.

Keywords: wedding, ritual poetry, customs, ritual, Podillia, tradition, transformation.

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України працює над актуальною темою дослідження «Український етнос у просторі сучасної міжкультурної взаємодії: трансформація традиційності й етнокультурні взаємовпливи». Важливо простежити динаміку змін протягом століття у розвитку традиційної культури українців, яка змінювалася під впливом різних факторів.

Найбільш значимим у житті людини є її перехід у статус одруженої особи. Не випадково прощання з дівуванням і парубкуванням та приєднання до жіночої і чоловічої громади молоді відбувалося за розгорнутим сценарієм традиційного весільного обряду. Записування варіантів українського весілля, що значно активізувалося з середини ХІХ ст., дають нам уявлення про ще повну структуру обряду. Як відомо, систематизація зібраного етнографічного матеріалу була здійснена видатним українським вченим П. Чубинським, що складало сім томів етнографічних матеріалів. Якраз

четвертий том, окрім весільних пісень, уміщує 20 розлогіх описів весіль¹. Варто зазначити, що в зібраннях П. Чубинського Поділля приділено значну увагу.

Етнографічний ареал Поділля, який розташований між Центральним та Карпатським регіонами в межиріччі Південного Бугу та Дністра, належить до тих етнографічних зон, де протягом багатьох століть відбувалися процеси становлення та розвитку традиційної української культури. Лісостепова зона з родючими чорноземами та сірими ґрунтами сприяла виникненню тут людських поселень від давнини. Адже не випадково тут віднайдено найбільше трипільських поселень різних періодів розвитку цієї відомої і невідомої культури. У пізніші часи багаті подільські землі притягували до себе представників різних етнічних спільнот. Тут частково осідали турки, вірмени, поляки, молдавани, російські старообрядці, цигани, у містечках і селах проживало чимало єврейського населення. Тривале співжиття різних етнічних груп у середовищі

українців відображене і в українському фольклорі, зокрема, у весільній поезії подолян згадується «вірмен піч вимітає», бо кучерявість вірмен асоціювалася з багатством і захистом, у жартівливих піснях, наприклад, «Біда польку спокусила, вийшла полька за русина...» ідеться про непристосованість шляхтянки до мужицької польової роботи тощо.

Культура та ментальність етнічних груп на Поділлі показана й у сьомому томі Павла Чубинського. Проте, щоб проаналізувати трансформацію традиційної культури, науковцям треба здійснити порівняльні дослідження у просторі й часі. Співробітники Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України проводять «широкомасштабну фольклорно-етнографічну експедицію “Шляхами П. Чубинського”, наслідком якої стане багатотомне видання про культуру й побут українців та етнічних меншин сучасної України»².

Для достовірності наукових висновків важливо простежити динаміку змін на конкретному населеному пункті протягом одного століття. Цьому згодилися записи, зроблені активними збирачами Етнографічної Комісії ВУАН (1921–1933). Вони численні й дуже різні: від ґрунтовних до фрагментарних. Дуже багато записів весільних пісень, у яких не зазначено коли вони виконуються. Як відомо, весільні пісні ніколи не співали поза весіллям. Це лише в ХХІ ст. розпочали влаштовувати фестивалі «обрядових весінь» (у травні 2013 р. такий фестиваль проводився в м. Кам'янці-Подільському), на яких весільні пісні виконують зі сцени.

Серед якісних записів обряду знаходимо в архіві Етнографічної Комісії (далі ЕК) опис весілля у с. Івча Літинського району на Вінниччині, зроблений у 1922 році студентом Вінницького інституту народної освіти та вчителем Костем Брезкуном. Серед кількох тисяч кореспондентів ЕК чимало залишаться маловідомими збирачами. Проте коли трапляється фаховий опис, хотілося б більше дізнатися про збирача для історії розвитку

етнологічної науки. Важкою виявилася справа з вивченням біографічних даних про Костя Брезкуна. З анкети ВІНО знаємо, що народився він 1891 року на Чернігівщині. Закінчив у 1912 році Вінницьку вчительську семінарію, вчителював, у 1921–1923 роках був студентом Вінницького інституту народної освіти. Очевидно, під впливом члена ЕК Вячеслава Камінського (бо через нього було передано матеріал до ЕК) було фахово зроблено запис весілля у с. Івча на Вінниччині. К. Брезкун пише, що в с. Майдан-Курилівський (цього ж району) вчителював, організовував вистави, читав престижні лекції для селян, заснував хату-читальню, їздив на села, здійснюючи шефство ВІНО, співробітничав у місцевих газетах³. Висвітлення біографії записувача ще потребує додаткових уточнень.

У його опису 1922 року збережена традиційна структура обряду, хоч весільні пісні наведені не повністю. Пропонуємо запис К. Брезкуна 1922 року, щоб далі можна було порівняти динаміку змін за записами, зробленими в 1972 році та в 2012–2013 роках у цьому ж селі.

Як відбувається в нас на селі весілля⁴

Договір.

Батько хлопця (молодого) мусить піти до батьків молодого (дівчини). Вдягає свиту, підперезується поясом, накладає нову шапку, бере під пахву хліб, завинений в білу хустку, засуває за пазуху пляшку горілки і поза городами, щоб менш люди бачили, йде до батьків дівчини. Хлопець нетерпляче чекає, коли батько повернеться. Коли все гаразд: батьки дівчини прихильно поставляться до «візиту», дадуть зрозуміти, що їм приємно «мати договір» з таким то, то батько хлопця вертається веселий і підпийлий. Тоді парубок закликає до себе «старостів». Звичайно одного з дядьків, швагира (сестриноного чоловіка) і найкращого свого товариша за старшого «буярина». Старости вечером йдуть до дівчини. Перед цим хлопець падає в ноги своїм батькам, що благо-

словляють його: батько «образом», а мати — хлібом.

Сватання.

Старости беруть хліб і пляшку «оковитої» і вкупі з парубком йдуть до батьків дівчини. Староста молиться до образів і промовляє: «Дай, Боже, в добрий час почати, а в лучший кінчати».

Дівчина, чекаючи старостів, закликає до себе свою «подругу» і старшу сестру, що віддалася (коли є), або свою тітку по матері.

Старости входять до хати (молодий і боярин ззаду) і важно промовляють: «Добрий вечір у ваші хаті!»

— Доброго здоров'я!» відказує батько дівчини. А далі, ніби здивований, запитує: «О, якісь чужоземці до нас наїхали! Що се ви будете тут робити? Якісь закони маєти нам давати». А дівчина-товаришка молоді: «Чи можи кирницю в нас копати?» А староста: «Та ми, дядьку, ні законів у вас не будемо вставляти, ні кирниці копати, а прийшли до вас свою ягницю відбирати».

Батько молоді до жінки: «Чуєш, Палажко? А ми й не знали, чія то ягниця, а от і хазяїн найшлися. Тільки за харчі і за мою працю, що я коло неї ходив, то мусите мені заплатити». Староста розмотує хліб, кладе на стіл і каже: «Ми вам вертаєм ваші харчі назад, а за щирю працю вашу наліємо вам горілки чашу». Виймає пляшку горілки і ставить на стіл. В цей час, старший боярин, що в цей час шептався з дівчатами, бере молоду за руку і виводить її на серед хати. Вона засоромилась, стала і ніби не знає, що робити. «Бий, дочко, поклони, не стій, бо й ніч не стоїть — треба щось робити», каже батько (мати). А староста: «Та побожись, що підеш з нами». Дівчина б'є три поклони і цілує всі образи.

Дівчина дає рушники.

Після цього вона йде до комори, бере рушники, що приготовлені були раніш, і пов'язує ними старостів та боярина. Молодому пов'язує хустку. Батько молоді просить всіх за стіл.

Мати ставить вечеру. Батько наливає чарку горілки і до старостів: «Дай, Боже, в добрий час начати, а в лучший кінчати». П'є сам і частує всіх. Коли наливає молодий, то він п'є до батька і називає його татом, а матір молоді — мамою. Після вечері розходяться, а молодий і молода, боярин і старша дружка залишаються спати. Раненько дуже молодий, боярин і ст. дружка розходяться по-домам. Старости і боярин, здіймаючи рушники, не розв'язують їх, а дають через голову, щоб не розлучились заручені.

Перед весіллям.

Умовляються батьки з батьками зробити весілля через дві неділі. Батько молодого бере хліб, пляшку «самогонки» і йде до пан-отця (попа) заявити, що його син засватаний і через дві неділі має бути весілля і просить «батьошкку» виказати заповіді в Церкві. Піп за це бере 3—6 пудів жита, дякові треба дати 1—2 пуди і на Церкву, і пуд жита.

В чергову неділю молодий і молода причащаються в Церкві. В п'ятницю перед другою неділею дівчина з старшою дружкою плете собі вінок. Вечером парубок приносить їй гильце. У суботу молодий і молода просять на весілля.

Молода ходить з дружками, а молодий — зі старшим боярином. Закликаючи на весілля, молоді вклоняються три рази і кладуть (дружка чи ст. боярин) на столі калач. «Просили батько й мати і я прошу на хліб, на сіль, на весілля», кажуть вони вклоняючись.

Косу розплітають.

Субота. Вечір. І в молодого і в молоді повна хата гостей. Молодий заговорив музики: дві скрипки і решето, а коли він заможний, то бере духові музики: флейту, кларнетів два, тромбон і барабан.

Музики заграли «на добрий день». Далі свахи співають, музики грають:

*Покорися, Петре, покорися
Та всій родиноньці вклонися...*

Молодий вклоняється в ноги батькові, а потім матері. В цей час батько благословляє

його навхрест хлібом і сіллю, а потім мати тим самим хлібом і сіллю. Далі молодий цілується з родиною, яка є у хаті, і разом зі старшим боярином, старостами і музиками йде до молоді косу розплітати.

В молоді, окрім рідні і гостей, зібралися в хаті всі дружки. Надходить молодий з музиками. Музики грають «на добрий день». Боярин кладе на стіл калач. Далі полуднують всі. Після того дружки стають на серед хати, а між ними молода і співають:

*Покорная, Оляно, покорися,
Та всі й свої родиноньці уклонися, —
Не рік, не два родинонька чикала,
Поки твого поклона діждали.*

Молода плаче, падає в ноги батькові і матері, що благословляють її хлібом і сіллю. Боярин ставить стілець на серед хати і застеляє його кожухом футром (вовною) до гори. Далі бере молоду за руку і підводить до стільця, щоб вона сідала. Молода не хоче і пручається. Нарешті сідає. Музики і дружки перед тим починають пісню:

*Ой дайте нам стільця (2 р.)
Нового гребінця, чорного кожуха,
Щоб сіла молодуха.*

Коли молода сідає на стілець, дружки співають:

*До коси, братіку, до коси,
На сестрі золото обтраси,
Нехай золото не сяє,
Нехай кісонька не має.*

Дружки:

*Благослови, Боже, благослови, Боже,
І отець і мати своєму дитяті
Кісоньку розплітати.*

Мент цей дуже драматичний: плаче молода, плаче її мати, сестри і деякі товаришки молоді. Підходить до неї старша дружка, здіймає з голови квітчастий вінок. Сестра молоді розв'язує і розплітає кісник (бинда), а дружки:

*Пливе човен по росі,
Плаче Оляна по косі:
Ой косо моя, ой росо моя,
Ти ж моя красовита!*

Підходить старша дружка і розплітає саму косу, а дружка продовжує співати:

*Як я тебе розстелю, свого Дмитра
звеселю,
Ой косо моя, ой росо моя, ти ж моя
красовита...*

*Я цю зіму перебуду, літечка діжду,
Насію я чорнобривців та й замуж
піду.*

*А ще мої чорнобривці не зійшли,
А до мене добрі люди вже прийшли;
А вже мої чорнобривці процвітають,
А вже мою русу косу розплітають;
А вже мої чорнобривці розцвіли,
А вже мою русу косу розплели.*

В цей час ст. дружка гарненько розчесала волосся молоді гребінцем. Далі наклали їй на голову знов вінок, а зпереду — гарну квітку.

Зараз же, як розплели косу, молода з дружками і молодий з боярином та музиками йдуть до попа уклонитися і ніби-то на весілля просити. Вклоняються в ноги «батюшці» і «матушці», молодий разом з молодію. Далі йдуть до вчителя. Старша дружка і ст. боярин, як у батюшки, та і у вчителя, кладуть на столі по калачеві, завиненому в рушник.

Далі всі йдуть до молодого. Дружки дорогою співають:

*Ой по-під лісом готава,
Щось наша Оляна не жвава,
Поки дружечок зібрала,
Темная нічинька обняла.
Стелися, хмелю, стелися,
А ти, Дмитре, дивися,
Чи широкії вулички,
Чи пройдуть мої дружечки.
Стелюся, хмелю, стелюся,
А я, молодий, дивлюся,
Що широкії вулички,
Що пройдуть твої дружечки.*

*Місяцю не видний, дороги не знати,
Бідна наша головонька, де ми будем
ночувати,*

*Де ми будем ночувати,
Й що ми будем вичерати.*

З такими піснями всі приходять до молодого.
Коровай бгають і печуть.

В той час, коли молода і молодий були на селі, в них дома збираються свахи пекти коровай. Старша коровайниця, вмивши руки, береться до тіста зі співами:

*Благослови, Боже, і отець, і мати
Своєму дитяті коровай зібгати...*

Жінок зо 5–6 помагають їй виробляти тісто, роблять шишки і наліплюють. Тісто виробляють на столі, застеленому вівсяною соломною, а зверху на солону стелють велику полотняну хустину, а на хустину кладуть тісто. Коли виліплюють, то разом садять його на лопату і в піч за жар. Коровай гарно підпекається і сходить. Як всадять коровай у піч, то порожню діжку беруть на руки і гупають нею у сволок і голосно співають:

*Стояла піч на сохах,
А діжу носять на руках,
Печи наша, печи,
Спечи нам коровай грешний (гарний,
бжечний).*

Далі свахи сідають за стіл вечеряти і співають:

*А в городочку-частоколючку,
Розстеляється зілля,
А в нашій Оляни починається весілля.
Йй Бог допомагає
І батенько достарчає.
Говорила лопата,
Що є у вас у кожної хати,
Ідіте не седіте,
Короваю не вкрадіте.
Бодай будем всю нічку не спати,
Таки будем короваю ждати...*

Свахи повечеряли і виходять з-за столу. Надходять молодий і молода. Молода зараз

падає в ноги свекрові і свекрусі і старшим з родини молодого і цілує їх в руку, а потім цілується зо всіма, хто тільки був у хаті. Молоді і дружки залазять за стіл вечеряти. Музики грають, а гості танцюють. Далі молода з дружками йде додому. Музики грають «чи не крива молода». Молода танцює. Після танцю рушають додому і співають:

*Були ми в молодого,
Були ми в молодого,
Не їли ми нічого,
І горілки не пили,
Тільки ноги набили.
Були ми в свекрушечки (2 р.).
Їли ми пампушечки, паляниці,
З ярої пшениці.*

*Рости, сосно, в гору (Яр),
Бо йде Оляна додому,
А за нею дружечок много:
Сорок ще й чотирі
Та всі чорнобриві —
Оляна чорнобрива
Всіх дружок прикрасила.
Радочком, дружечки, радочком,
По-під вишневим садочком,
Та щитайте яру руту зелененьку,
Вбирайте Оляну молоденьку.
А через зілля осока
Розіслалася по ріках,
Позаростали береги,
Посмутилися вороги
Не так вороги, як сусіди:
Думали, що я замуж не піду.*

Вбирають гильце.

В хаті молодого бояре, старости, світилки, свахи, музики. Вбирають свахи зо світилками гильце і співають:

*Благослови, Боже, (2 рази)
І отець і мати
Своєму дитяті гилечко вбирати.
В долину, бояре, в долину
По чирвону калину,
По хрищатенький барвінок,
Ще й по запашний васильок,*

Ще й по білеє пір'ячко
Вбирати (Дмитрові) гилечко.
Наше гилечко з крим'янця,
А привезяне з ширманця
Та поставлене на столі
На загірчасті перебірчасті скатерці.
Де ти, сосонко, і зросла,
Що ти з водою припливла,
В (Дмитра) на столі заувіла?

Ми вже гилечко ізвели,
А ще горілки не пили.
Ой на Бога гляньте, —
Нам горілки дайте.
Ой, ти, Дмитре, серце,
Викупи своє гильце,
Як не будеш викупляти,
Понисемо заставляти.
Понисемо до жида,
Наробимо тобі встида,
Понисемо до жидівки —
За бляшанку горілки.

Музики заграли. Кухарки тим часом ставлять на стіл страву.

В молодії.

Молода з друзками приходять від молодого. Починають в неї те ж вбирати гильце.

Благослови, Боже, (2 р.)
І отець, і мати своєму дитяті
Гилечко вбирати.
В долину, дружечки, в долину
По чирвону калину,
По хрищатенький барвінок,
Ще й по запашний васильок,
Ще й по біле пір'ячко,
Вбирати Оляні гилечко.
Наше гилечко з крим'янця,
А привезяне з ширманця
Та поставляне на столі
На загірчасті перебірчасті скатерці.
Де ти, сосонко, і зросла,
Що ти з водою припливла,
В Оляни на столі заувіла?
Ой у бору, бору, бубни б'ють,
А в нашім дому гилечко в'ють.

І горілочку п'ють, нам не дають.
Ой на Бога гляньте —
Нам горілки дайте.
Ой, Оляно, серце,
Викупи своє гильце!
Як не будеш викупляти,
Понисемо заставляти.
Понисемо до жида,
Наробимо тобі встида,
Понисемо до жидівки
За бляшанку горілки.

Коли гильце вбране вже, то співають:

А в городичку частоколичку
Розвивається зілля, —
Зачинається, починається
У Оляни весілля.
Бог їй дає, допомагає,
Батинько достарчає.

Молода Оляна на посад сіла,
Як на роженці квітка.
На нюю ненька, на ню рідненька
Не може надивиться.
Доненько моя молоденькая,
Яка ж ти мені мила стала!
— Тепер я тобі, матінко, мила,
Як на посаді сіла;
Ой як ходила, ой як робила,
Ні в чому не вгодила:
Ні в походонці, ні в роботонці,
Літечком на нивонці.

Надходить молодий зі світилками, боярами, свахами та музиками.

Їх запрошують до хати. Світилки і свахи співають:

Добрий вечір всьому,
Хто є в цьому дому,
Старому й малому,
Ще й Богу святому!
Друзки:
Бодай здорові були,
Що ви нас не забули,
Що ви нас не забули,
Добрий вечір сказали.

Молодий, бояре, світилки і свахи сідають
за стіл. Світилки і свахи співають:

*За мисником ложки (2 р.).
Та посуньтеся, дружки,
Нехай сяде сваха, світилка, —
Вся (Дмитрова) родинка.*

Дружки:

*За мисником ложки (2 р.).
Не посунимось, дружки,
Нехай стоїть сваха, світилка,
Вся Дмитрова родинка.
Свахи, світилки і дружки вкупі:
Добри ми погодили, вкупочці посадили
Сокола з галочкою, а Дмитра з
Оляною.*

Дружки:

*Засвіти но, мати, свічку,
Постав на столі:
Нехай же я подивлюся,
Чи пара мені.*

*Засвітила мати свічку,
Свічечка горить;
З тим я сіла, кого хтіла,
Серце веселить.*

Кухарки подають вечеру, а дружки співають:

*Ой що ж бо то за доріжинька,
Що від столу до поріженька?
То ненька втоптала,
Як вечеру давала.
Даять же нам вечеру з під похилого
дерева,*

*Вечеро наша православная:
Щука-рибонька все приправляна,
З перцем і шахранами.
Пішли плуги в поле горати (2 р.),
Погоничі поганяти, —
Наші воли с наші,
Просим вас до каші.
Їжте, бояре, пийте (2 р.),
Нам шкляннок не побийте —
В нас склянки дорогії:*

*По штири золотії,
Стакани по три гроші —
Всі бояри хороші.*

Кінчилась вечера. Всі встали і заспівали:

*Ой у полі кирниця,
Коло кирниці травиця,
Ой там соколи гніздечко вили,
Ой там бояре мед-вино пили,
За вечеру дякували.*

*Встаньте, бояре, підведітеся,
Господу Богу помолітеся,
Сватові, свасі і його дочці і кухарочці:
За хліба положем'я
І за винную часть.*

Цей останній куплет співають тричі і за кожним разом три рази хрестяться.

Неділя. Вінчання.

В неділю після обідні молоді в церкві вінчаються. Вже повінчані вони виходять з церкви. Дорогою дружки співають:

*Дякуймо попонькові, як своєму
батенькові,*

*Що нас рано ізвінчав,
Не багато узяв:
Червоного золотого
Від Дмитра молодого
Січана калінонька, січана,
Вже наша Оляна звінчана.
Червоні чобітки на нозі,
Що купив Дмитро в дорозі,
Хоть не в дорозі — на торзі, —
Червоні чобітки на нозі.
Ступайти, коні, широко,
Бо ще до Дмитра далеко,
Стеліть папарі тонкі та білі
Під коні воронії.
Палала зіронька, палала,
С ким ти, Оляно, шлюб брала?
— С тобою, Дмитре, с тобою,
Як ясин місяць з зорою. —
— По чому ти, Оляно, пізнала,
Що ти мене місяцем назвала?*

— По тобі, Дмитре, по тобі, —
Чорна шапочка на тобі.

Стелися, хмелю, стелися,
А ти, Дмитре, дивися:
Чи широкії вулички,
Чи пройдуть мої дружечки.
— Стелюся, хмелю, стелюся,
А я молодий дивлюся:
Що широкії вулички,
Що пройдуть твої дружечки.

Всі приходять до молодого, обідають, а потім молода з друзками йде до себе. Дружки співають:

Були ми в молодого, (2 р.)
Не їли ми нічого,
Не їли і не пили,
Тільки ноги набили.
Були ми в свекрушечки, (2 р.)
Їли ми пампушечки, паляниці,
І з ярої пшениці.
Ой, матінко — утко, (2 р.)
Та заріж курку хутко,
Нехай курка не кудкудаче,
Бо молода їсти хоче.

Підходять до хати молодої, гурточком стають перед порогом хати і співають:

Вже я, мамцю, відслужила, (2 р.)
Ключики положила,
В коморі на полиці,
В коморі на полиці
Для меншої сестриці.

Виходить мати з хлібом-сіллю. Молода вклоняється, цілує хліб і руку матері, а дружки співають:

Сяду, впаду ластівкою
Перед своєю матінкою:
Ой, матінко моя,
Вже ж бо я не твоя, —
Вже ж бо я того пана,
Що з ним шлюб узяла.

Скоро надходить молодий з боярами, світилками, свахами та музиками. Він зу-

пинається на подвір'ї проти дверей хати. Під пахвою в нього два хліба. Дружки співають:

Подивися, Оляно, в віконце:
Там стоїть Дмитро, як сонце,
Кінь йому припав росюю,
Сама молода красою.

Увійшов до хати старший боярин і здоровається: «Кланявся молодий молоді, а свати — сватам, а бояре — друзкам, а музикам — піч (або призьба)». Дружки співають:

Першії післи прийшли,
В хорошу хату ввійшли
Та вдарили чолом
Перед нашим столом,
С повними чарочками,
Перед нами — дружечками.

Входить до хати один староста. Бояринові й старості підносять миску води і рушник. Вони обмили руки, а дружки заспівали:

Оце тобі, дружку, за твою службу,
Той тобі рушник дали,
Що руки потирали.
Не гнівайся, дружку,
Що ми так сказали:
Той тобі рушник дали,
Що найкращий мали.

Дайте їм сира, їсти,
Щоб вмiли відповісти,
Дайте їм горілочки,
Щоб ішли від дівочки.

Бояринові і старості дають сира на тарільці, а дружки співають:

Приїхало два наливайки, (2 р.)
Без меча, без ногойки,
Дайте їм по милиці
Поганяти кобилиці.
Забарнії гості, забарились в хаті,
На дворі коня вкрали,
За Дунай загнали,
За мед та горілку,
За Оляну — дівку.

Світилки і свахи на дворі співають:
Ой дивно нам, дивно. (2 р.)
Що свахи не видно:
Чи кожуха не має,
Чи чобіт позичає,
Чи в верзуні узувається
Та до зятя собирається.

Дружки:

Вийди, Оляно, вийди,
Не вчини собі кривди:
Стань собі на помості
Та проси Дмитра в гості.

Мати молодій виходить з хлібом в руках, частує Дмитра горілкою і старосту, а світилки і свахи співають:

Теща зятинька вітає,
А зять тещиньки питає:
Ей, тещинько, моя матінко,
Чим ти мене даруєш?

Дружки:

Дарую, зятю, дарую
Молоду Оляну гутую!

Світилки і свахи:

Ей, тещинько, моя матінко,
Ти ж мене вдарувала...

Після цього мати запрошує до хати молодого і всіх його гостей. Молоду продають. В хаті за столом біля молоді сидить її брат, а перед ним тарілка з калачом та пляшкою горілки. Коли молодий і старости надійшли до столу, то брат голосно: «Заплатіть мені, панове, за сестру, бо дарма не віддам!»

Дружки співають:

Братіку, не лякайся,
За сестру заступайся,
Сестриця, як калина,
За столом, як родина, —
Всякий посад закрасила.

Не стій, зятю, за плечима
З чорними очима —

Встроми руку у кишеню,
Вийми грошей повну жменю,
Та посип на тарільці
За Оляну — дівку.

Старости кладуть гроші на тарілку; брат забирає і йде на піл, а дружки:

Татарин, братічок, татарин:
Продав сестру за даром,
Русую косу за п'ятак,
Рум'яне личенько віддав так.

Староста бере хустину в руку, дає один кінець молодому і веде цілувати образи, а потім молодий сідає поруч молоді. Дружки співають:

Ой у полі край дороги рано, рано
Лежить камінь мармуровий, та
ранесенько.

На тім каміню два писарі рано, рано
Пишуть листи ізлучкії, та
ранесенько.

Ой кого с ким ізлучити рано, рано,
Як Оляну та із Дмитром, та
ранесенько.

Молоду покривають.

Цілий день грає музика. Хлопці, дівчата, чоловіки молоді і жінки танцюють. Аж над вечер дружки співають:

Дружечки, голубочки, (2 р.)
Сходьтєся до купочки,
Та підємо до хати, (2 р.)
Оляну покривати.

Всі йдуть до хати; молода й молодий, дружки, бояре, світилки і свахи сідають за стіл. Дві молодіци підходять до молоді і починають розбирати її з вінка та биндів. Дружки співають:

Мати дочки жалувала, (2 р.)
Биндочки купувала,
Тєпер ворогом стала, (2 р.)
Биндочки поздирала.
Прийшла мати до дочки, (2 р.)

Скидай, доню, биндочки;
Скидай, доню, биндочки, (2 р.)
Даруй свої дружечки.
Котра краща, то дружці, (2 р.)
А поганча — зовиці.

Коли скинули з молодої вінок та бинди, то дружки заспівали:

Покривальниця плаче, (2 р.)
А чого вона хоче?
Чіпчика, кимбалочку
На свою головочку.

Молодиці вбирають молоду в чіпець і зав'язують хусткою. Молода не дається, відбивається і все скидає з себе чіпець, а дружки співають:

Не дайся, Оляно, не дайся,
В рутьвяний вінок вбирайся,
Рутьвяний вінок — то краса,
Закинь той чіпець у трістя;
Закинь його в сіни,
Щоб його свині ззіли.
Закинь його в лози,
Щоб іззіли кози.

Світилки і свахи, коли молодіці зав'язали молоду, співають:

Зробили ми діло,
Аж нам чоло впріло:
З коржа — паляницю,
З дівки — молодцю.
А дружки:
Зробили ми діло,
Аж нам чоло впріло:
З паляниці — хліба,
А із Дмитра — діда.

Дарують коровай.

Після цього подають на стіл вечеру. Після вечери на столі ставлять коровай. Старший боярин ріже шматки короваю, обдаровує родину і приказує кожний раз: «Десь тут у нашого молодого й молодої (дядько Демид і інш.), нехай даються чути: просить молодий і молода на подарунок і я прошу!» Кого

накликає боярин, той п'є чарку горілки, бере шматок короваю і щось дарує; інший дарує вівцю, той теля, той — гроші. При кінці дружки заспівали:

Роскотилися кислці,
Роспрощаймося, сестриці...
Ой як ми були перше з тобою,
Як з рідньою сестрою.

Після цього молодий, молода, старости та музики йдуть до молодого.

Старший, боярин ще перед тим взяв молодої подушки і пішов стелити постіль молодим в коморі.

Невістка в хаті.

Коли молодий з молодою прийшли на подвір'я, то свахи, що визирали їх, заспівали:

До нас, до нас, невістко, (2 р.)
Добре тобі буде в нас:
Я в хату вода тече,
А сонце хліба спече,
Вітрець повіває, припічок замітає.

Мати молодого зустрічає «дітей» з хлібом-сіллю. Молоді цілують хліб і матір в руки і йдуть до хати. В хаті вони поклали образи, що їм дали батьки молодої. Знов вечеряють. Потім грають музики і продовжуються танці. Нарешті молоді збираються спати до комори. Музики якимось чином починають грати, а свахи співають:

Спати, дітоньки, спати,
Бо треба рано встати:
Треба йти в луг по калину,
Звеселити всю родину.

(Ця пісня має алегоричне значіння: «червона калина» — ознака червоної крові). І молоді пішли спати.

Молода чесна.

В понеділок раненько старший боярин наливає в миску води, бере рушник і йде в комору: несе молодим вмиватися. Через деякий час він виходить з молодою, що тримається за хустинку, яка була в руді боярина. В хаті мо-

лода бере червоний пояс і чіпляє бояринові на плече в ознаку свого чесного дівування. В цей час дві-три свахи шур, шур одна за другою в комору та до постелі, де молоді спали, глядять теї сорочки, що в ній молода спала і яку скинула перед тим, як іти до хати. Знайшли і почали розглядати, мняти, а потім заспівали:

*А продер кіт стелю,
Та впав на постелю, —
Де Оляна спала,
Там рожа процвітала. (Алегорія).*

Нарешті входять до хати, одна з них до боярина: «Бери, хлопче, пляшку горілки та йди до сватів; нехай вони забачуть на тобі червоного пояса і узнають, що дочка їх Оляна була чесна». Боярин пішов.

Находить родина молодії. Молодиці підходять до порога і співають:

*Вийди, Оляно, з комори,
Покажи личенько рожеве, —
Чи твоє личенько, як було,
Чи в чужі коморі змарніло?*

Свахи:

*— Що тобі, родино, за діло,
Чи моє личенько змарніло?*

Молодиці:

*Свашичко, моя мила, (2 р.)
Ти ж мене обідила:
Взяла корову з двору,
Взяла подушки з полу,
Взяла з комори скриню,
Із хати — господиню.*

Свахи:

*Дякую тобі, свату,
За пахнющу м'яту,
За чирвону калину,
За добрую дитину.*

Мати молодого закликає молодиць до хати. Тут їм дають випити й закусити. До хусток чепляють їм червоні биндочки в знак Оляниної чесности. Молодиці півп'яні вертаються назад до батьків молодії.

Весілля продовжується і у вівторок, а коли батьки молодих заможні, то гуляють цілий тиждень: гості збираються то в молодого, то в молодії.

Пісні музик, що грають і приспівують:

*Сім день молотила, чир, чир заробила,
Сама з себе дивувалась, що з ляшеньком
покохалась.*

*Ой, не жаль мені грошей, аби ляшок
хороший,*

*Срібний гудзик до контуша, там то
ляшок, моя душа.*

*Як би мама не била, то я б лихо
робила:*

*Через гору та в контору до писара
ходила.*

*Як писара не любити — за писарем
добре жити:*

*Писар пише перцем, називає серцем...
Писар пише, малює, обіймає, цілує.
Як писара не любити, коли писар
паном,*

Колись взує личаки, піде за товаром.

*Горілочко оковита, яка ж бо ти
смаковита*

*Я за тебе платю золото, а ти пхаєш
у болото.*

*Ой бодай тебе, кумо,
Розігнав мені кури,
А я ходю по вулиці
Та збираю по курочці,
А я ходю по загаті
Та збираю по курчаті.*

*Ой умру я, умру, поховайте в лісі,
Надо мною горілочку з барильцем
повісьте,
А я буду лежати та буду стенати.
Та думати, яким чином горілку
дістати.*

*Коли б мені теща не вмерла,
Вона б мені гроші приперла.
— Не журися, зятю, хороший:
Закопані під припічком гроші.*

